

Sosyal Hizmet ve Kuruluşları Dersi-

Sosyal Güvenlik Programı-3. Hafta

Genel ve Kavramsal Giriş

Sosyal hizmet; topluma girmekte güçlük çeken her insana, vb. verilen, onların durum ve konumlarına özgü hizmetlerin hepsi birer sosyal hizmettir. **Bundan amaç,** geçici ya da sürekli olarak özel bir desteğe, yardıma gereksinim duyan bu insanlara ve yakınlarına

- Toplumda rahatça yaşayabilecekleri gücü ya da yeterliliği kazanmaları için gerekli müdahaleleri yapmak,
- Toplumda rahatça yaşayabilecekleri ortamı ve koşulları sağlamaktır.

Kuruluş ve Kurum;

Kuruluş, özel gereksinim gruplarına o kuruluş için belirlenmiş alanda verilen hizmetlerin yürütüldüğü, bir bina ve içinde bu amaçla oluşturulmuş döşeme ve diğer kullanım araçlarından oluşmuş bir bütünlüktür.. Kuruluş olması için tek başına bunlar da yetmez. Bu masalarda, bu araçlarla çalışan o konuda özel öğretim görmüş elemanlar, çalışanlar olmalıdır.

Kurum kuruluşa göre daha üst düzeyde bir kavramdır. Kurum kamuda düzenlenmiş üst örgütlenmeleri anlatır. Kamu hizmetleri verilen daha geniş kapsamlı örgütlenmelerdir.

kurumlar daha merkezî, daha üst düzey hizmet sunarlar. Örneğin T.C. Karayolları bir kurumdur. Karayollarına ait bir konukevi, bir kreş birer kuruluştur. **Özel gereksinim grupları** sosyal hizmetlere gerek duyan kişiler ve gruplardır. Bunlarla sosyal çalışmacılar, sosyal teknikerler, her kategoriden sosyal yardımcılar ile diğer sosyal meslek elemanları (hekimler, psikologlar, sosyologlar, halk eğitimcileri, özel eğitimciler, psikolojik danışma ve rehberlik çıkışlılar, öğretmenler, hukukçular, her kesimden bakım elemanları...) hizmet verenler kapsamına girerler.

TARİHSEL GELİŞME SÜRECİ

Türkiye’de sosyal hizmet kuruluşlarının tarihine çok kısa göz atacak olursak konumuzu üç tarihsel evreye ayırabiliriz.

- Osmanlı Öncesi Dönem (<< - 1299)
- Osmanlı İmparatorluğu Dönemi (1299 - 1923)
- Cumhuriyetin Kurulmasıyla Başlayan Dönem (1923 - >>)
- Türkiye Cumhuriyeti Tarihsel Sürecinde Sosyal Hizmetlerle İlgili İlk Bakanlığın Kurulmasından
- Bugüne (2011 - >>)

Türklerin Anadolu’ya gelerek (Öncesi ve sonrasıyla 1071 yılı.) fütüvvet, zaviye ve tekkeler yoluyla örgütlenip sosyal ve siyasal bütünlüklerini sağlama yolunda uğraş verdikleri dönemlerdir. Anadolu’ya gelen Türklerin ilk örgütlenme modelleri olan fütüvvetler, zaviyeler ve tekkelerin, Anadolu’daki siyasal ve ideolojik bütünlüğün oluşturulmasında çok büyük bir rol oynadıkları bir gerçektir.

Bir toplum her zaman için dayanışmayı pekiştiren kurumlaşmalara gereksinim duyar. Vakıflar bu amaca da hizmet etmişlerdir.

Osmanlı Dönemi:

Cumhuriyet'ten önce, Osmanlı İmparatorluğu zamanında çeşitli sosyal hizmet kuruluşları vardı. Bunların arasında öncelikle vakıflara bağlı kuruluşlar gelir. Tüm sosyal hizmet kuruluşları hayır sahipleri tarafından hayır amaçlı kurulurlardı. Vakıflara bağlı idiler. Vakıfların çatısı altında imaretler (yoksullara yardım için oluşturulmuş hayır kuruluşları),kervansaraylar (uzun yol yolcularının korunaklı olarak geceleyecekleri yapılar), medreseler (eğitim kuruluşları) bulunmaktaydı. Darüşşifalar (şifahane; hastane), bimarhaneler (ruh ve akıl sağlığı için kurumlar), ıslahhaneler (cezaî boyutta iyileştirme evleri; bugünkü adıyla eğitim evleri), darüleytamlar (Dar-ül Eytam; yetimler kapısı, yetimler yurdu), tabhaneler (nekahet evleri, dinlenme yurtları), çeşmeler, hanlar, hamamlar... gibi sosyal hizmet kuruluşları Osmanlı İmparatorluğu döneminde sadece vakıflar kapsamında değil devlet tarafından da kurulmuştur. Osmanlılarda ilk imaret 1336 yılında Orhan Gazi tarafından kuruldu. Osman Gazi yoksullara eliyle yemek dağıttırdı. Osmanlıların son zamanlarına kadar devam eden bu kurumların yerine sonradan aşevleri kuruldu Sonuç olarak, Osmanlı İmparatorluğunda sosyal güvenlik sosyal yardım sistemine dayanmaktaydı.

Bu da;

a-bireysel olarak din kurallarına göre yapılan sosyal yardımlar ile, b- vakıfların yaptığı sosyal yardımlar olarak kendini göstermiştir.

İslam dininin emrettiği zekat, fitre, kurban kesme, adak ve kefaretle, diğer bağış ve sadakalar şeklinde dar gelirliilere ve muhtaçlara yapılan yardımlar bireysel nitelikli sosyal yardımlardır. Ancak Osmanlı döneminin uzun yıllar başarıyla sürdürülen ve sosyal yapıyı sağlamlaştıran, toplum içinde dayanışmayı arttıran, toplumsal kültürü geliştiren Ahi sistemi de sosyal hizmet yapılanması çerçevesinde kısa da olsa anılmalıdır.

Ahîlik Selçuklulardan gelen bir gelenektir. 13. Yüzyıl'a tarihlenir. Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda ve Osmanlı insanının yetişmesi ve eğitiminde büyük rol oynamış sosyal bir meslek örgütüdür. Ahî, Arapça "kardeşim" anlamındadır. Türkçe "cömert, eli açık" anlamına geldiği de söylenir (akı sözcüğü.) Yoksullara yardım Ahîliğin temel ilkelerindendi. Kayseri'den yayılan ve büyük etkinliği olan Ahîlik Tanzimat Fermanından sonra eski gücünü yitirmeye başlamıştır.

Bunu hemen her kentte şimdiki meslek odaları gibi örgütlenen loncalar izlemiştir. Loncalar, esnaflar arasında eşitliği ve dayanışmayı sağlamak, meslek etkinliklerini düzene koymak ve denetlemekle yükümlüydüler. **Loncalar Ahî örgütlerinden daha fazla yaygınlaştılar.** Avarız (arıza) sandıkları kurarak üyelerini her türlü kaza ve ölüme karşı sigortalama yapmışlardı. Onyedinci Yüzyıl'da İstanbul'da 1109 lonca ve bunlara bağlı 126.000 üye olduğu yazılıp söylenmektedir.

Sosyal güvenliğin devlet eliyle kurumsal boyutta düzenlenmesinin ilk örneği 1865 yılında Devletelindeki madenlerden sorumlu Bakan Dilaver Paşa tarafından hazırlanan ve kısa adıyla "Dilaver Paşa Nizamnamesi" diye anılan bir tüzüktür.

Cumhuriyet Dönemi:

1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı İmparatorluğunda var olan sosyal hizmet kuruluşlarını hem kurum hem de kültürel miras olarak devraldı. Bunların başında vakıflar gelir.

Osmanlı'dan kalma vakıflara bugünkü yasalarımızda mülhak vakıflar adı verilir. Mülhak Arapça'da eklenmiş, katılmış anlamında bir sözcüktür. İlhak sözcüğünden gelir. İlhak etme de katma demektir.

Mülhak vakıf 5737 sayılı Vakıflar Kanununa göre, Cumhuriyet'ten sonra çıkarılan ilk Türk Medeni Kanununun (743 sayılı Türk Kanunu Medenisi) yürürlüğe girmesinden önce (yani Osmanlı İmparatorluğu zamanında) kurulmuş ve yönetimi vakfedenlerin soyundan gelenlere "şart edilmiş" (Md. 3), yani vakfedenlerin soyundan gelenlerin sahipliğine bırakılmış vakıfları ifade eder.

Mülhak vakıflar ile yeni vakıflar arasındaki en önemli fark mülhak vakıfların Cumhuriyet'ten önce, yeni vakıfların Cumhuriyet'ten sonra kurulmuş olmalarıdır.

Osmanlı'da 1867yılında "Memleket Sandıkları Nizamnamesi" nin yürürlüğe girmesiyle Osmanlı

Devleti'nin her yanında sosyal yardım sandıkları açılmaya ve işletilmeye başlanmış, uzun yıllar bu sandıklar eliyle sosyal güvenlik sistemi kurumlaşma yolunda büyük adımlar atmıştır.

Sosyal güvenlik örgütlenmeleri olan bu sandıkların yerine ilk olarak Türkiye sosyal güvenlik tarihi için çok önemli bir örnek olarak 1921 yılında, yani Kurtuluş Savaşı sırasında 1920'de açılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ardı ardına iki yasa çıkararak Cumhuriyet döneminin ilk sosyal güvenlik önlemlerini başlatmıştır.

- 114 sayılı “Zonguldak ve Ereğli Havza-i Fahmiyesinde Mevcut Kömür Tozlarının Amele Menafi-i Umumiyesine Furuhtuna Dair Kanun”
- (11 05 1921) ile 151 sayılı “Ereğli Havzai Fahmiyesi aden Amelesinin Hukukuna Muteallik Kanun” çıkartılmıştır.

Osmanlı İmparatorluğundan Cumhuriyet'e geçen çeşitli sosyal yardım vakıflarının yanı sıra çok önemli iki sosyal hizmet kuruluşu daha vardı. Bunların biri Hilal-i Ahmer Cemiyeti” (bugünkü Kızılay), diğeri “Himaye-i Etfal Cemiyeti” idi 1935 yılında yapılan dernek genel kurulunda Himaye-i Etfal Cemiyetinin adı Çocuk Esirgeme Kurumu olarak değiştirildi.

1980'de büyük bir ekonomik sıkıntı içine düşen Çocuk Esirgeme Kurumu 1980 yılında ekonomik ve yönetsel zorluklar yaşadı. Hizmetleri aksadı. Mali konularda olumsuz söylentiler yayıldı. Bu nedenle 5 Mayıs 1981'de dernek feshedildi, görevleri Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na devredildi. 27 Mayıs 1983'te bir yasayla Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu kuruldu, 1991'de çıkartılan Kanun Hükmünde Kararname ile de doğrudan Başbakanlık a bağlandı.

SOSYAL HİZMET KURULUŞU NE DEMEKTİR?

Sosyal hizmet bir özel gereksinim grubuna ya da bireyi topluma kazandırmak, rehabilite etmek vb. gibi amaçlarla ve o kişiye o zaman içinde gerekli olduğu düşünülerek verilen mesleki bir hizmettir. Bunun tüm çeşitleriyle bütününe de **sosyal hizmetler** denir.

Sosyal hizmet kuruluşları ikiye ayrılır:

a- Doğrudan sosyal hizmet vermek için kurulmuş kuruluşlar.

- ❖ Çocuk yuvaları,
- ❖ Çocuk Bakımevleri,
- ❖ Çocuk ve Gençlik Merkezleri,
- ❖ Gençlik Merkezleri,
- ❖ Kadın Sığınma Evleri,
- ❖ Kadın Konukevleri,
- ❖ Huzurevleri,
- ❖ Sosyal Bakım Merkezleri,
- ❖ Toplum Merkezleri,
- ❖ Sosyal danışma merkezleri vb. bu kapsam içindedir.

b- Başka bir temelde hizmet vermek için kurulmuş, ancak İçine kaçınılmaz olarak, hizmet gereği sosyal hizmet büroları da (sosyal servis) olan kuruluşlar. Bunlara ek olarak hastaneleri, okulları, üniversitelerdir.

SOSYAL HİZMET KURULUŞLARININ ÇEŞİTLERİ VE ÖZELLİKLERİ

Sosyal hizmet kuruluşları tüzel (hukuksal) olarak da birbirlerinden ayrılabilirler. Kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, özel sektöre ait kuruluşlar, yerel yönetimlere ait kuruluşlar gibi. Bu ayırım o kuruluşların çalışma kurallarını olduğu kadar örgüt iklimlerini de kendine göre oluşturur. Vereceği hizmetlerin ekonomik boyutunu, sağlanacak geliri ve miktarını da belirler. Bu ayrıma göre sosyal hizmet kuruluşlarının denetleme mercileri farklılaşır. Sosyal hizmet kuruluşlarını, çalışma modellerine göre ise ikiye ayırabiliriz: Yatılı kuruluşlar ve gündüzlü kuruluşlar. Bunlar da, aynı biçimde, yataklı ya da yataksız olarak farklı donanımına sahip olurlar. İşleyişleri farklılaşır. Biri yirmi dört saat, diğeri çalışma saatleri içinde hizmet sunar. Yönetim ve hizmetlerin düzenlenmesi buna göre yapılır. İşlevlerine ve çalışma modellerine göre kuruluşun yer aldığı binalarının uygunluğu açısından farklılık taşımalarıdır. Tek katlı sosyal hizmet kuruluşları, iki katlı, üç katlı ve çok katlı sosyal hizmet kuruluşları olarak ayrılabilirler

ÖZELLİKLERİ;

- ❖ ☐ Öncelikle, adı üzerinde sosyal hizmet veren kuruluşlardır.
- ❖ ☐ Belirli nüfus gruplarına, belirli gereksinim gruplarına hizmet verirler.
- ❖ ☐ Hizmetlerini seçilmiş amaçlara göre yürütürler.
- ❖ ☐ Verilen hizmetin gerektirdiği işlevlerle donanırlar.
- ❖ ☐ Hizmetlerini kesintisiz verirler.
- ❖ ☐ Hizmetlerini yürütmeye yetecek kadar oda, döşeme (mobilya) ve maddi donanımı (bilgisayar, belge seçer, telefon ve personel) bulunur.

TÜRKİYE'DE SOSYAL HİZMET KURULUŞLARININ GENEL YAPILANMASI

Türkiye'de sosyal hizmet kuruluşları genel olarak dört ayrı kategoriye bağlı olarak kurulur ve çalıştırılırlar. Bunlara bir anlamda sosyal sektörler de denebilir.

1. Kamu kurumlarına,
2. Yerel yönetimlere,
3. Sivil toplum örgütlerine bağlı olarak, ya da,
4. Özel sektör eliyle kurulur ve çalıştırılırlar

Yerel yönetimlere bağlı sosyal hizmet kuruluşları il özel idarelerine ve belediyelere ait kuruluşlardır. Belediyelere bağlı aşevleri, çocuk bakım evleri, kadın sığınma evleri, gençlik merkezleri, yaşlı bakım merkezleri, Özel kuruluşlar, özel sektörü oluşturan girişimciler tarafından kurulmuş kuruluşlardır. Kar amaçlıdırlar. Belli bir hizmet bedeli karşılığında hizmet verirler. Sivil toplum, İkinci Dünya Savaşından sonra demokratikleşme süreci içinde, kamu (devlet) ve halk ayrımının belirginleşmesi ve halkın toplumda daha katılımcı ve etkin rol almasıyla ortaya çıkan bir kavramdır.

Sivil toplum örgütleri (STÖ) dediğimiz zaman öncelikle akla dernekler ve vakıflar gelir. (Kooperatifler, sendikalar, meslek odaları da bu kapsamdadır.) Bunlar özel yasalarla kurulan gönüllü örgütlenmelerdir.

STÖ dernek ve vakıf gibi özel yasalara dayanılarak sivil toplum tarafından kurulan örgütlenmeleri, STK, STÖ'lerin kendi amaçları doğrultusunda kendilerine bağlı olarak kurulan konusu sınırlı hizmet merkezlerini tanımlar.

Vakıflar Türk Medeni Kanunu hükümlerine göre kurulurlar. Çalışmaları özel bir yasayla, Vakıflar Yasasıyla düzenlenir. Kuruluşları asliye hukuk mahkemeleri tarafından tescil edilmeleriyle gerçekleşir. Kapatılmaları ya da ölüm gibi nedenlerle fesihleri gene mahkeme yoluyla olur. Oysa dernekler mahkeme kararıyla değil idari kararlarla kurulur ya da kapatılırlar.

BUGÜNKÜ SOSYAL HİZMET KURULUŞLARI

Türkiye'de ilk kez 2011 yılında sosyal hizmetler bir bakanlık çatısı altında bütünleştirildi. Bu bakanlık Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığıdır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 06 04 2011 gün ve 6223 sayılı yasanın verdiği yetkiye dayanılarak Bakanlar Kurulunca çıkarılan 633 No'lu KHK ile 03 06 2011 tarihinde kararlaştırılmıştır.

T.C. Başbakanlık'a bağlı olarak 1983 yılında kurulan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) lağvedilerek kurum ve kuruluşları, maddi varlıkları ve kadrolarıyla bakanlık kapsamına alınmıştır.

AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞININ YAPISI

Denetim Hizmetleri Başkanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı, Hukuk Müşavirliği, Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı, Personel Dairesi Başkanlığı, Destek Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği ve Özel Kalem Müdürlüğü gibi her bakanlıkta olan klasik birimlerin dışında bakanlığın kapsamına alınan altı sosyal hizmet birimi bulunmaktadır.

Bunlar;

- a. Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü,
- b. Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü,
- c. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü,
- d. Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü,
- e. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü,
- f. Şehit Yakınları ve Gaziler Dairesi Başkanlığıdır.

SOSYAL HİZMET VE KURULUŞLARI-4. HAFTA DERS NOTU

SOSYAL HİZMET KURULUŞU NE DEMEKTİR?

Sosyal hizmetin ne olduğunu bir önceki başlık altında açıkladık. Kuruluşun ne olduğunda ele aldık. Şimdi de bu iki kavramı birbirine ulamaya çalışalım. Sosyal hizmet bir özel ge- reksinim grubuna ya da bireye onu topluma kazandırmak, rehabilite etmek vb. amaçlarla ve o kişiye o zaman içinde gerekli olduğu düşünülerek verilen mesleki bir hizmettir. Bunun tüm çeşitleriyle bütününe de sosyal hizmetler denir. Bu kapsamda yukarıda sayılan gerek- sinim gruplarına verilen mesleki hizmetler bir kuruluş çatısı altında verilmelidir. Nasılki bir doktor sokak sokak dolaşarak gördüğü her hastayı tedavi edemez; bir kuruma (bakanlığa) ya da bir kuruluşa (hastaneye) bağlı olarak çalışmalıdır, sosyal çalışmacılar da bir sosyal hizmet kuruluşuna bağlı olarak çalışırlar. Oysa bir sütçü, bir kalaycı, bir kuruluşa, kuruma bağlı olmadan sokak sokak dolaşarak süt satabilir, kalay yapabilir. Fark nerededir? Fark şuradadır: Bir sütçü ya da kalaycı meslek elemanı değildir. Bu onların işidir, ancak mesleği değildir. Bu yüzden kalaycılık gibi işlere meslek denmez, zanaat denir. Meslek, belli bir disiplini, yani kendine özgü bilgisi, bilgi gövdesi, kurumlaşması olan bir çalışmadır, bir kategoridir. Meslekler, kurumlar, kuruluşlar, işletmeler dışında varlık bulamazlar, çalışamazlar. Yargıç mahkemede, avukat baroya bağlı olarak, mühendis işletmesinde ya dakamuda, doktor ya hastanede, sağlık ocağında ya da muayenehanesinde çalışırlar. Bu bir çocuk yuvası, gençlik merkezi, huzurevi, toplum merkezi vb. olabilir. Bu tür kuruluşlarda, elemanlar, örneğin huzurevinde yaşlıların, kreşte çocukların, gençlik merkezinde gençlerin, cezaevinde tutuklu ve hükümlülerin vb. sosyal sağaltımıyla, sosyal rehabilitasyonlarıyla ve sosyal bakımlarıyla ilgilenirler. Burada sosyal çalışmacılar, sosyal yardımcıları diğer sosyal meslek elemanlarıyla birlikte çalışırlar. Bu bir hastane de olabilir. Doktor orada tıbbi sağlık hizmeti verirken sosyal çalışmacı sosyal hizmet verir. Bu mesleki bir çalışmadır.

Sadece sosyal çalışmacı değil bir doktor da, hemşire de, öğretmen de, savcı da, yargıç da, memur da, işçi de bir kuruma ya da kuruluşa bağlı olmadan görev yapamazlar. Meslekler çeşitli kurumlar, örgütler, kuruluşlar çatısı altında varlık bulurlar. İşte sosyal çalışmacıların, sosyal yardımcıların, sosyal teknikerlerin, yaşlı bakıcılarının, çocuk bakıcılarının, sosyal sekreterlerin vb. çalışıp sosyal hizmet ürettikleri mekânsal örgütlenmelere de **sosyal hizmet kuruluşu** ya da kuruluşları denir. Kısa deyişle, sosyal hizmet kuruluşları, içinde ve eklentilerinde sosyal hizmet verilen kuruluşlardır.

Sosyal hizmet kuruluşları “Doğrudan sosyal hizmet vermek için kurulmuş kuruluşlar” ve “Başka bir temelde hizmet vermek için kurulmuş, ancak içinde kaçınılmaz olarak, hizmet gereği sosyal hizmet büroları da olan kuruluşlar” şeklinde ikiye ayrılır:

- Doğrudan sosyal hizmet vermek için kurulmuş kuruluşlar: Çocuk yuvaları, kreşler, çocuk bakımevleri, çocuk ve gençlik merkezleri, gençlik merkezleri, kadın sığınmaevleri, kadın konukevleri, huzurevleri, sosyal bakım merkezleri, toplum merkezleri, sosyal danışma merkezleri vb. bu kapsam içindedir.
- Başka bir temelde hizmet vermek için kurulmuş, ancak içinde kaçınılmaz olarak, hizmet gereği sosyal hizmet büroları da (sosyal servis) olan kuruluşlar: Bunlara örnek olarak hastaneleri, okulları, üniversiteleri, adliyeyi, cezaevlerini, psikiyatri kliniklerini... vb. sayabiliriz.

Örneğin bir hastanede sosyal servis vardır, buralarda çalışan sosyal çalışmacılar has- talar için gerektiği zaman sosyal hizmet üretirler, sosyal hizmet verirler. Türkiye’de sosyal hizmet verilen bu tür ortamlara genel olarak sosyal servis adı verilmektedir. Bilindiği gibi, servis, İngilizce “service” sözcüğünden gelir; hizmet teriminin karşılığıdır. Örneğin, servis aracı, hizmet aracı, servis elemanı hizmet elemanı anlamındadır. Okullarda eğitim ve öğretim dışında öğrencinin öğrenme veriminin artırılması için sosyal hizmet büroları olabilir. Adliyede, cezaevlerinde yargılanan yetişkin ve çocukların, tutuklu ve hükümlülerin kendileriyle ya da aileleriyle ilgili sosyal sorunlarının giderilmesi için sosyal hizmet büroları bulunmalıdır, bulunmaktadır. Bunlar zevkli konulardır. Bunların neler olduğunu diğer derslerinizde öğreniyorsunuz, öğreneceksiniz. Okudukça öğrendikçe insanın hevesi ve sevgisi artar. Okudukça mesleğinize daha çok bağlanacağınıza eminiz.

SOSYAL HİZMET KURULUŞLARININ ÇEŞİTLERİ VE ÖZELLİKLERİ

Sosyal hizmet kuruluşları içinde barındırdıkları ya da hizmet verdikleri kimselerin özelliklerine uygun olarak farklı farklı düzenlenmişlerdir.

Öncelikle, kuruluşlar verilen hizmetin genel kategorisine uygun olarak farklılıklar gösterirler. Sağlık kuruluşu, eğitim kuruluşu, adalet kuruluşları gibi. Sosyal kuruluş, ticari kuruluş gibi. Bunlar o kuruluşun ilgilendiği genel alanı belirtirler. Sosyal çalışma mesle- ği bunların herbirinde yer bulur. İşin düzenlenmesi ve verilecek hizmete göre bir eğitim kuruluşu da, bir sağlık kuruluşu da sosyal hizmet kuruluşu olabilir. İçinde sosyal birimlere açılır ve o birimler eliyle sosyal hizmet sağlanır.

Sosyal hizmet kuruluşları tüzel (hukuksal) olarak da birbirlerinden ayrılabilirler. Kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, özel sektöre ait kuruluşlar, yerel yönetimlere ait kuruluşlar gibi. Bu ayrım o kuruluşların çalışma kurallarını olduğu kadar örgüt iklimlerini de kendine göre oluşturur. Vereceği hizmetlerin ekonomik boyutunu, sağlanacak geliri ve miktarını da belirler. Bu ayrıma göre sosyal hizmet kuruluşlarının denetleme mercileri farklılaşır.

Hizmet verdikleri nüfus ya da gereksinim gruplarına göre farklılaşırlar. Çocuk, yaşlı, gençlik kuruluşu, özürü kuruluşu gibi. Bu çeşitlendirmenin sayısı hizmet verilecek nüfus gruplarının sayısınca çoğaltılabilir. Bu adlandırmadan kimlere hizmet

SOSYAL HİZMET VE KURULUŞLARI-4. HAFTA DERS NOTU

sunulduğu hemen anlaşılır.

Sosyal hizmet kuruluşları, üstlendikleri işlevlere göre, tüm özelliklerini değiştirecek farklılıklara sahip olurlar. Tedaviye, rehabilitasyona, bakıma yönelik kuruluşlar sosyal sorun giderme kuruluşları, boş zaman değerlendirme kuruluşları, danışma kuruluşları, koruyucu-önleyici kuruluşlar olarak ayrılırlar. Kuruluşlar, üstlendikleri bu işlevlere göre farklı özelliklerle donanırlar. Sağlayacakları ve kullanacakları araç gereçler, döşemeler, odaların, kapıların yapısı, ışıklandırma ona göre yapılır.

Yukarıda belirttiğimiz hizmet verilen nüfus grubu ya da gereksinim grubu ile verilen hizmetin işlevleri birleştirilerek farklı bir kategori yaratılabilir. Bu gruba giren sosyal hizmet kuruluşlarının kimlere hangi hizmeti verdiği kolayca anlaşılır, hizmetler ona göredaha kolay düzenlenir. Örneğin, çocuk bakım merkezi, yaşlı danışma merkezi, kadın sığınma merkezi, özürlü rehabilitasyon merkezi gibi.

Bu tür kuruluşlar amaçlarına göre ayrılırlar. Tek amaçlı sosyal hizmet kuruluşları, çok amaçlı sosyal hizmet kuruluşları. Tek amaçlı kadın kuruluşları, çok amaçlı kadın kuruluşları gibi. Bu ayırım yapılacak, verilecek hizmetlerin neler olduğundan başlayarak çeşitleri-nin ortaya çıkmasını sağlar.

Sosyal hizmet kuruluşlarını, çalışma modellerine göre ikiye ayırabiliriz: Yatılı kuruluşlar ve gündüzlü kuruluşlar. Bunlar da, aynı biçimde, yataklı ya da yataksız olarak farklı donanıma sahip olurlar. İşleyişleri farklılaşır. Biri yirmi dört saat, diğeri çalışma saatleri içinde hizmet sunar. Yönetim ve hizmetlerin düzenlenmesi buna göre yapılır.

İşlevlerine ve çalışma modellerine göre, kuruluşun yer aldığı binalarının uygunluğu farklı olmalıdır. Tek katlı sosyal hizmet kuruluşları, iki katlı, üç katlı ve çok katlı sosyal hizmet kuruluşları olarak ayrılabilirler. Kat önemlidir. Çok katlı bir binada özörlülere, engellilere hizmet vermek onların yaşamlarını zorlaştırmak demektir. Bu durum yaşlılar içinde düşünülebilir. Ancak içinde çeşitli etkinliklerin düzenlendiği bir toplum merkezinin çok katlı olması etkinlik gruplarının birbirine yakınlığı açısından daha da işlevsel olabilir. Bu farklılıkları görmenin yararı şudur: Bu tür çeşitlenmelere göre hizmetlerin yapılandırılmaları kolaylaşır. Bina hizmet uyumunun sağlanmasına dikkat çekilir. Çalışacak personelin iş ve işlevleri bu ayırmaya sayesinde daha kolay netleşir. Hizmetlerin belirginleşmesi, netleşmesi ve birbirlerine karıştırılmadan yürütülmesi, yönetimin düzenlenmesi ve etkin çalışması kolaylaşır. İnsan nerede, ne tür bir kuruluştaki çalıştığını bilinçle bildiği zaman o kuruluştaki daha etkin ve etkili olur.

Sosyal hizmet kuruluşları;

- Sosyal hizmet veren kuruluşlardır.
- Belirli nüfus gruplarına, belirli gereksinim gruplarına hizmet verirler.
- Hizmetlerini seçilmiş amaçlara göre yürütürler.
- Verilen hizmetin gerektirdiği işlevlerle donanırlar.
- Hizmetlerini kesintisiz verirler.
- Hizmetlerini yürütmeye yetecek kadar oda, döşeme (mobilya) ve maddi donanımları (bilgisayar, belgegeçer, telefon ve personel) bulunur.

Göröldüğü gibi bir kuruluşun donanımı içinde personel de yer alır. Eksik, fazla, nitelikli, niteliksiz, yeterli, yetersiz personel olabilir. Bu personelin niteliğinin yüksek olması donanımlı personelin varlığını gösterir. Çalışan personel donanımsız yani, nitelik bakımından yetersiz de olabilir. Sosyal hizmet kuruluşlarında çalışan bütün personelin, çalışılan özne insan olduğu için, insanla çalışıldığı için donanımlı olması beklenir. Dolayısıyla hem iyi eğitim ve öğrenim görmüş personel alınmalıdır hem de bu personel düzenli olarak belli aralıklarla hizmetiçi eğitime alınmalıdır.

Bir de her bir kuruluştaki özgü özellikler vardır. Örneğin bir kuruluş;

- Hizmet verdiği özel gereksinim grubunun sıkça yaşadığı yere yakın ya da uzak; sakinlerinin, iletişimde bulunmasının iyi olacağı başka nüfus gruplarının bulun- duğu yere yakın ya da uzak; engebeli ya da düzlük arazide (düzayak); ormanlık yada işlek bir caddede bulunup bulunmadığına göre özellikler taşıyabilir (Bir kuruluş için (örneğin, bir danışma merkezi) işlek bir caddede bulunması iyi bir özellik iken bir başka kuruluş için (sağlık kuruluşu) yeşillik ve sakin bir bölgede olması iyi bir özellik olabilir).
- Özel gereksinim gruplarıyla çalışma konusunda donanımlı personele sahip olmalıdır.
- Özel gereksinim gruplarıyla çalışma konusunda deneyimli olmalıdır.
- Kendilerine başvuran, gelen, getirilen özel gereksinim gruplarına ve yakınlarına karşı sevecen, güleryüzlü ve ciddi olmalıdır.
- Hizmetlerini zamanında, aksatmadan, temiz, isteğe uygun yapabilmelidir.

Bunlar ve bunlar gibi özellikler de bir sosyal hizmet kuruluşunun sahip olması gereken özelliklerdir. Bir kuruluş bu olumlu - özelliklere sahip ise o kuruluşun özellikleri arasında bunlar da sayılmalıdır.

Verilen hizmetlerin iyi ya da kötü oluşu o kuruluşun niteliğini gösterir. Nitelik İngilizce kalite (quality) sözcüğünün Türkçe karşılığıdır. Örneğin, çok nitelikli (kaliteli) bir huzurevi denir. Bununla o huzurevinin hizmetlerinin çok iyi olduğu anlatılmaya çalışılır. Göröldüğü gibi değişik sosyal hizmet kuruluşları kendisini diğerlerinden ayıran farklı özellikler taşırlar. Örneğin, bir kuruluş yatılıdır, diğeri bir kuruluş gündüzlüdür. Bir kuruluş tedavi hizmeti verirken, diğeri bir kuruluş sağlık konusunda sadece danışma hizmeti verir. Bir kuruluşun özelliği sadece sokakta çalışan çocuklara

SOSYAL HİZMET VE KURULUŞLARI-4. HAFTA DERS NOTU

hizmet sunmasıdır, diğer bir kuruluşun özelliği çalışan kadınlara. Bunlar, özellikleri sayılması istenen kuruluşa göre düşünülüp belirlenmesi gereken özelliklerdir.

Kuruluşların özellikleri konusunda bu satırları okudunuz. Şimdi ikinci önemli konuya geçebiliriz.

Türkiye’de Sosyal Hizmet Kuruluşlarının Genel Yapılanması

Türkiye’de sosyal hizmet kuruluşları genel olarak dört ayrı kategoriye bağlı olarak kurulur ve çalıştırılırlar. Bunlara bir anlamda sosyal sektörler de denebilir.

- Kamu kurumlarına,
- Yerel yönetimlere,
- Sivil toplum örgütlerine bağlı olarak ya da
- Özel sektör eliyle kurulur ve çalıştırılırlar.

Kamu kuruluşları kamuya, yani devlete ait kuruluşlardır. Örneğin, Sosyal Güvenlik Kurumuna bağlı bir kreş ya da huzurevi vb. Yerel yönetimlere bağlı sosyal hizmet kuruluşları, il özel idarelerine ve belediyelere ait kuruluşlardır. Belediyelere bağlı aşevleri, çocuk bakımevleri, kadın sığınmaevleri, gençlik merkezleri, yaşlı bakım merkezleri, toplum merkezleri, Ankara örneğinde görüldüğü gibi aile yaşam merkezleri, engelliler, yaşlılar, kadınlar için lokaller, çocuk kulüpleri vb. farklı gruplara hitap eden sosyal hizmet kuruluşlarını içerir. Ancak bunlar büyükşehir belediyelerinde, büyük kentlerin büyük belediyelerinde yoğunlaşmışlardır. Aynı biçimde, il özel idarelerine ait sosyal hizmet veren kuruluşlar da yerel yönetimlere ait kuruluşlar olarak görülmelidir. Çeşitli valiliklerin sosyal hizmetler boyutunda hizmet üreten çeşitli kuruluşları, projeleri ya da etkinlikleri vardır. Bunlar daha çok yoksullarla, hastalarla, sokak çocuklarıyla, kadınlarla, yaşlılarla, engellilerle ilgilidir.

Özel kuruluşlar, özel sektörü oluşturan girişimciler tarafından kurulmuş kuruluşlardır ve kâr amaçlıdırlar. Belli bir ücret karşılığında hizmet verirler. Örneğin, daha çok, çalışan annelerin çocukları için çocuk gündüz bakımevleri, kreşler, etüd merkezleri, yaşlılar için huzurevleri, engelliler için rehabilitasyon merkezleri açarlar. Bunlar da özel gereksinim gruplarına sosyal hizmet verdikleri için sosyal hizmet kuruluşlarıdır.

Sivil toplum örgütleri (STÖ) dediğimiz zaman öncelikle akla dernekler ve vakıflar gelir. Kooperatifler, sendikalar, meslek odaları da bu kapsamdadır. Bunlar, özel yasalarla kurulan gönüllü örgütlenmelerdir. Örneğin, dernekler belirli bir konuda aynı ilgiyi paylaşan kimselerin bir araya gelerek kurdukları gönüllü birlikteliklerdir. Başkanları ve yönetim kurulları seçimle belirlenir. Üst mevzuatı Dernekler Yasası, alt mevzuatı dernek tüzüğüdür. Bu iki tüzel düzenleme çerçevesinde hizmet üretirler.

Vakıflar, Türk Medeni Kanunu hükümlerine göre kurulur. Çalışmaları özel bir yasayla, Vakıflar Yasası’yla düzenlenir. Kuruluşları, Asliye Hukuk Mahkemeleri tarafından tescil edilmeleriyle gerçekleşir. Kapatılmaları ya da ölüm gibi nedenlerle, fesihleri gene mahkeme yoluyla olur. Oysa dernekler mahkeme kararıyla değil, idari kararla kurulur ya da kapatılırlar. Vakıfların kurulmalarının ve kapatılmalarının yargı kararına bağlanmasının nedeni öncelikle, çok uzun ömürlü, derneklere göre daha kalıcı kuruluşlar olmalarıyla ama daha çok, hayır amaçlı kullanılması öngörülen büyük miktarlarda paraların kullanılmasını sağlayan kuruluşlar olmalarıyla ilgilidir.

Vakıflar, daha çok varlıklı kimselerin varlıklarını sosyal amaçlara vakfetmeleri, hayır işlerinde kullanmaları için gönüllülük temeline göre kurulan örgütlenmelerdir. Dernekler ve vakıflar da yönetim kurulu kararıyla sosyal hizmet kuruluşları açabilirler. Bu kuruluşlara sivil topluma ait kuruluşlar oldukları için sivil toplum kuruluşları (STK) denebilir. Kamuoyunda daha çok yanlış kullanılıp STÖ yerine STK denmektedir. Oysa STÖ ve STK farklı anlamlar taşırlar. Biri dernek ya da vakıf gibi örgütlenmelerdir (STÖ), diğeri STÖ’ler tarafından açılan hayır ve sosyal amaçlara hizmet eden sosyal hizmet kuruluşlarıdır (STK) (Tomanbay, 2012: 58-65)

STÖ bir dernektir ya da vakıftır. Sendikadır, kooperatiftir. Bir sendika, dernek, vakıf ya da kooperatif bir sosyal hizmet kuruluşu açarsa onlar sivil toplum örgütlerine bağlı açılmış kuruluş olduğundan sivil toplum kuruluşları olarak ele alınmalıdır. Örneğin, LÖSEV, lösemi hastası çocuklara hizmet vermek için kurulmuş bir STÖ’dür. LÖSEV’e bağlı lösemili çocuklar hastanesi vardır. Bu hastane bir STÖ (LÖSEV) tarafından açılmış bir kuruluştur. Sivil toplum kuruluşudur.

STÖ; planların, programların yapıldığı üst düzey bir örgütlenme, STK; bu örgüte bağlı olarak açılmış bir hizmet merkezidir. Birçok STÖ’ye ait kreşler, kadın sığınmaevleri, huzurevleri, yaşlı bakım merkezleri vardır. Örneğin, Ankara’da bulunan Zihinsel Engelli Çocukları Koruma Vakfı bir STÖ’dür. Türkiye’nin çeşitli yerlerinde bu vakıfa bağlı zihinsel engelli çocuklar için rehabilitasyon merkezleri açılmıştır. Bunlar da sivil toplum kuruluşlarıdır (STK).

Sivil toplum kuruluşları bağlı oldukları STÖ’ler tarafından finanse edilir. STÖ’ler de daha çok halktan ya da hayırseverlerden topladıkları bağışlarla yaşayan gönüllü örgütlenmelerdir. Bunların kâr amaçları yoktur. Ancak verdikleri – sosyal – hizmetleri sürdürebilecek kadar bir bedel karşılığında hizmet verirler.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına Bağlı Sosyal Hizmet Kuruluşları

Kamuya ait sosyal hizmet kuruluşları sayıca en çok olan kuruluşlardır. Korunmaya muhtaç çocuklardan gençlere, gençler için boş zaman değerlendirme merkezlerinden aile danışma merkezlerine, huzurevlerine vb. kadar en yaygın kuruluşlar kamu kuruluşları yapısında olan kuruluşlardır.

SOSYAL HİZMET VE KURULUŞLARI-4. HAFTA DERS NOTU

Kamuya ait sosyal hizmet kuruluşları da doğaldır ki yoğunlukla, sosyal hizmetlerden sorumlu bakanlık olan Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı çatısı altında toplanmışlardır.

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığında denetim Hizmetleri Başkanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı, Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı, Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığı, Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı, Personel Dairesi Başkanlığı, Destek Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, Hukuk Müşavirliği, Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği ve Özel Kalem Müdürlüğü gibi klasik birimlerin dışında, kapsama alınan altı hizmet birimi sosyal hizmetle ilgilidir. Bunlar;

- Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü,
- Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü,
- Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü,
- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü,
- Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü,
- Şehit Yakınları ve Gaziler Genel Müdürlüğü'dür.

Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Bilindiği gibi aile, toplum içindeki en küçük örgütlenmedir ve toplumun çekirdeği olarak görülür. Bu çekirdeğin her bakımdan sağlıklı olması toplumun sağlıklı olması demektir. Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü ailenin toplum içinde her bireyle birlikte güçlendirilmesi, sağlıklı aile bilicinin geliştirilmesi, aile içi ilişkilerin sağlıklı olarak güçlendirilmesi gibi aile sağlığını her boyutuyla ilgilendiren konularda çalışmalar yapar. Bu her boyuttan, başta aile bireyleri olmak üzere ailenin bir bütün olarak bedensel sağlığı, ruhsal sağlığı ve sosyal sağlığı anlaşılmalıdır.

Aile ve toplum sorunlarının saptanması ve çözümü yönünde, ulusal ve uluslararası planda referans alınan, aile odaklı sosyal politikaların oluşturulması ve geliştirilmesi genel müdürlüğün temel görevleri arasındadır.

Bu amaçlara uygun olarak, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından, Türkiye'nin hemen her yerinde, ailelere açık olarak "aile eğitim programları", "aile eğitici eğitimi seminerleri" düzenlenmektedir. Böylece ailelerin tüm bireyleriyle birlikte bilinçlenmesi ve güçlenmeleri hedeflenmektedir. Bu hedefe ulaşılabilmesi için de bu tür seminerler aracılığıyla aileyi ilgilendiren konularda aile bireylerini bilgilendirme, eğitme ve aydınlatma çalışmaları yapılmaktadır.

Bu tür eğitimlerle aileyi eğitecek eğitimcilerin de eğitimleri düzenlenmektedir.

Ayrıca güçlü bir aile yapısının oluşturulması amacına uygun olarak birkaç yılda bir aile şuraları düzenlenmektedir. Konuyla ilgili araştırmalar ve yayınlar yapılmaktadır. Toplum veya Aile Danışma ve Rehabilitasyon merkezleri bu genel müdürlüğün çatısı altındadır. Genel müdürlüğe bağlı kendine özgü bir kadın danışma merkezi bulunmamaktadır. Kadınlara, çocuklara ve ailelere yönelik danışmanlık hizmetleri Bakanlığa bağlı il müdürlükleri bünyesindeki Toplum veya Aile Danışma ve Rehabilitasyon merkezlerin-deverilmektedir.

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Resmi adı çocuk hizmetleri olan bu genel müdürlüğün bünyesinde çocuk ve gençler birlikte barındırıldığı, korunduğu ve yetiştirildiği için aslında bu genel müdürlüğün adının çocuk ve genç hizmetleri olması gerekirdi. Böyle düşünersek bugün için bu genel müdür-lüğün çatısı altındaki çocuk ve gençlerle ilgili kuruluşlar ve birimler şunlardır:

1. Koruma bakım ve rehabilitasyon merkezleri
2. Çocuk destek merkezleri
3. Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi (ÇEKOM)
4. Kreş ve gündüz bakımevleri
5. Yetiştirme yurtları
6. Çocuk evleri sitesi/sevgi evleri
7. Çocuk yuvaları
8. Çocuk gözlemevleri

Çocuk yuvalarında 0-12 yaş çocuklar, yetiştirme yurtlarında 13-18 yaş gençler koruma altında tutulurlardı. Bu kuruluşlar kışla tipi denilen büyük boyutlu, içinde 100 dolayında çocuk ve gencin barındırıldığı kuruluşlardı. Bakanlık oluşumuyla birlikte çocuk yuvaları çocuk evlerine, yetiştirmeyurtları sevgi evlerine dönüştürüldüler. Bu kuruluşların içinde en çok 8-10 çocuk ya da genç barındırılmaktadır.

Bu kuruluşlar gençlerin ve özellikle çocukların korunmalarına, bakımlarına, eğitilmelerine yönelik kuruluşlardır. Her çocuk ve genç korunması gereken bir değerdir. Ancak devletin bu alanda öne aldığı, korunma ve bakımlarına özel önem verdiği çocuklar, bireysel olarak (özürlü, engelli) ailesi olmayan (yardımsız, desteksiz), zarara uğramış (mağdur) çocuklar ve gençlerdir. Bunların arasında "sokak çocukları", yani sokağa itilmiş, köprü altlarında, boş binaların avlularında geceleleyen çocuklar, okula gidemeyen çocuklar, bedensel, ruhsal ve sosyal bakımdan rehabilite edilmeleri gerekli olan çocuklar ve gençler ile korunmaya muhtaç çocuklar da bulunmaktadır. Bu kapsam içine giren çocuk ve gençlerin bakımı ve korunmalarına ilişkin işlemler Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğünün üzerindedir. Genel Müdürlükte korunmaya muhtaç çocuklar ve gençler için Çocuk Hizmetleri Dairesi

SOSYAL HİZMET VE KURULUŞLARI-4. HAFTA DERS NOTU

Başkanlığı ve Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı bulunmaktadır.

Kamu kuruluşu olan bu genel müdürlüğün yapısı içinde sadece kamuda çalışan elemanlar görev almaz, gönüllüler de güzel işler yapabilir. Sizler de haftasonlarınızda, boş zamanlarınızda bir çocuk yuvasına giderek, bir yetiştirme yurduna uğrayarak bir gönüllü olarak gönüller kazanabilirsiniz. Yeni yerler tanıyabilir, yeni kimselerle tanışabilirsiniz. Yeni arkadaşlıklar edinirken yeni bir alanda bir hizmeti yerine getirmenin coşkusunu yaşayabilirsiniz.

Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü çatısı altında engelliler ve yaşlılara verilen hizmetler ve bu hizmetleri sunan kuruluşlar yer almaktadır. Genel müdürlük yapısı içinde engelliler ve yaşlı daire başkanlıkları bulunmaktadır.

Engelliler Daire Başkanlığı çatısı altında “özel bakım merkezleri” vardır. Buralarda bedensel (ortopedik), zihinsel ve ruhsal engellilerin yataklı bakımı yapılır. Çok az sayıda gündüzlü gelenler de bulunmaktadır. Bu sosyal hizmet kuruluşlarının kapasiteleri ortalama 30 ile 190 arasındadır. Bu kuruluşlar büyük çoğunluğuyla karmadır. Yani kadınlar ve erkekler birlikte (ayrı koridorlarda ya da katlarda) kalmaktadırlar. Sadece iki kuruluş yalnızca erkek özürü kabul etmektedir. Kuruluşların engellilik sınıflandırması yoktur. 100 kuruluşun kimilerinde sadece bedensel ya da zihinsel engelli olabildiği gibi, bu engellilik türlerinden ikisinin bir arada olduğu ya da üçüne birlikte tedavi verildiği istatistiklerden anlaşılmaktadır.

Yaş grupları olarak da bu kuruluşlarda yedi yaşından en ileri yaşa kadar her yaş grubundan engelli bulunmaktadır.

Yaşlı Hizmetleri Daire Başkanlığı çatısı altında “huzurevleri” ile “huzurevi yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezleri” bulunur. Bunlar “Huzurevleri ile Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği”ne göre açılırlar.

Huzurevi, “60 yaş ve üzerindeki yaşlı kişileri huzurlu bir ortamda korumak, bakmak ve bu kişilerin sosyal ve psikolojik gereksinimleri karşılamak amacıyla kurulan yatılı sosyal hizmet kuruluşunu,” (21.02.2001/24325, Md. 4/d); yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezi, “Yaşlı kişilerin yaşamlarını sağlık, huzur ve güven içinde sürdürmeleri amacıyla kendi kendilerini idare edebilecek şekilde rehabilitasyonlarının sağlandığı, tedavisi mümkün olmayanların ise sürekli olarak özel bakım altına alındığı yatılı sosyal hizmet kuruluşunu” ifade etmektedirler (agy, Md. 4/e).

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde açılan huzurevlerinin dışında başka kamu kurumları tarafından da kendi emekli personeli için huzurevleri açılabilir. “Kamu Kurum ve Kuruluşları Bünyesinde Açılacak Huzurevlerinin Kuruluş ve İşleyiş Esasları Hakkında Yönetmelik” (05.04.1987/19422) bu huzurevlerinin kuruluş ve denet- lenmelerini düzenler.

Bunların dışında denetlemeleri ilgili makamca yapılan sivil toplum örgütlerine (dernek ve vakıflara), azınlıklara ve özel girişimlere (gerçek kişiler) ait huzurevleri de bulunmaktadır.

Kamuya ait huzurevleri için kuruluşa kabul yaşı en az 55 olmalıdır. Daha düşük yaştabirinin kuruluşlara kabulü için müdürlüğün sosyal inceleme raporu ile durumu belgelemesi ve valiliğin onayı koşulu aranır.

Yaşlıların kuruluşlara kabulünde ırk, renk, cinsiyet, dil, uyruk (tabiyet), din, siyasal düşünce, felsefi inanç ve eğitim gibi hiçbir ayırım yapılamaz ve varsa geçmişteki hükümlülükleri gözönüne alınmaz.

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde yaşlılar için gündüzlü bakım kuruluşları ile evde bakım hizmetleri de bulunmaktadır. Bu hizmetler, evlerinde aileleri ile ya da yalnız yaşayabilen yaşlıların boş zamanlarının değerlendirilmesi amacıyla açılan gündüzlü merkezlerdir. Buralarda yaşlılara danışmanlık hizmeti verilir, sosyal ve psikolojik gelişimlerine destek sağlanır. Çevre edinmeleri, diğer arkadaşlarıyla gönüllü vakit geçirmeleri için ortam yaratılır. Bu kuruluşlara gündüz vakit geçirmek ya da danışma almak için gelen yaşlılar üye yapılmakta, gelip gidişlerinde süreklilik sağlanmaya çalışılmaktadır.

Bu kuruluşların sayısı Türkiye’de toplam beştir. Bunların eskiden adları yaşlı dayanışma merkezleri idi. 2009 yılında adları yaşlı hizmet merkezleri olarak değiştirilmiştir. Bunlar, Ankara, Eskişehir, Çanakkale, Kırıkkale ve İzmir kentlerindedir. Bu kuruluşlar 2013 yılında kapatılmışlardır.

Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğüne bağlı “bakım, rehabilitasyon ve aile danışma merkezleri” de bulunmaktadır. Bunların arasında kamuya, yerel yönetimlere, özel girişime ve STÖ’lere bağlı olanlar vardır. Bunların da işlevlerinde farklar vardır. Kimi bakım ve rehabilitasyon merkezi olarak görev verirken bir kısmı da bakım ve rahabilitasyon hizmetlerinin yanında aile danışma hizmetleri de vermektedir. 15.12.2011 itibarıyla gündüzlü hizmet veren yaşlı bakım merkezlerinin kamuya ait beşörneği dışında, Türkiye’de bir özel girişim eliyle açılan ve iki STÖ tarafından açılan gündüzlü yaşlı bakım merkezi vardır. Özel girişim eliyle açılan merkez Yalova’da 2010 yılında hizmete girmiştir.

2003 yılında SHÇEK, Yenimahalle Belediyesi ile Ankara Alzheimer Derneği arasında imzalanan ortak protokol ile Ankara Alzheimer Hastası Yaşlılar Gündüzlü Bakım Merkezi açılmıştır. Bu, kamu ile STÖ iş birliği için güzel bir örnektir. Bunun gibi, 2011 yılında da SHÇEK ile İstanbul Alzheimer Derneğinin aralarında yaptığı ortak protokol ile İstanbul Yaşlı Hizmet Merkezi açılmıştır. Bu merkezlerde, sosyal çalışmacı, psikolog, fizyoterapist, hemşireden oluşan meslek ve sağlık elemanları ile bakım elemanları çalışmaktadır.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü

Bu genel müdürlüğün amacı, toplumda kadının statüsünün güçlendirilmesine destek vermek, bu alandaki çalışmalarını desteklemek ve hızlandırmak, özel konumlarından ötürü mağdur olan, mağdur edilen, toplumdaki gerçek yerinin dışına

SOSYAL HİZMET VE KURULUŞLARI-4. HAFTA DERS NOTU

itilmek istenen ya da şiddet gören kadınlara sahip çıkmak, yasal çerçevede haklarına kavuşmaları için gerekenleri yapmaktır.

Kadın sadece iki cinsli insan soyunun bir tarafı olarak değil, toplumsal bir varlık olarak görülmelidir. Toplumu oluşturan bireylerin yarısı kadınlardan oluşur. Ayrıca kadınlar sadece ailenin çocuk doğuran, aileyi ayakta tutan bir bireyi olarak değil, toplumun oluşumu ve düzenlenmesinde de önemli roller üstlenen bir toplumsal cinsiyet olarak görülmelidir. Kadınsız toplum olamayacağı gibi toplumun dirlik ve düzeninde kadının etkisi ve önemi çok büyüktür. Nasıl ki ailenin sağlığı için kadına büyük görevler düşmektedir, toplumun sağlığı için de aynı derecede kadının varlığı ve katkısı önem taşır. Toplumsal denge için kadının da toplumun işleyişine eşit derecede katılması gerekmektedir. Kadın belirli iş bölümü içinde toplumu oluşturan ana öğelerden biri olarak görülmediği taktirde hem kadınlar dile getirmeseler de insan olarak sorunlar içinde yüzecek hem toplum sorunlu olacaktır. Çocuğun, yaşının, erkeğin olduğu kadar kadının sorunu da toplumun sorunudur, kadın sorunuda toplumun sorunudur. Öte yandan toplumun sorunu da kadını ilgilendirir.

Bu anlayışla, kadının bir toplumsal cinsiyet olarak toplumda erkekle eşit statüde yer alabilmesi yolunda çalışmalar yapmakla görevlendirilen Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, bir yandan kadının toplumdaki statüsünün yükseltilmesi için çalışmalar yaparken diğer yandan da kadının bireysel ya da toplum içinden doğan sorunlarının çözümü için önlemler alır, kuruluşlar açar ve kadınlara destek çıkar.

Bu genel müdürlüğe bağlı en önemli sosyal hizmet kuruluşları kadın konukevleridir. Kadın konukevleri kocalarından, sevgililerinden ya da birlikte yaşadıkları erkeklerden şiddet gören kadınların devlete başvurmalarıyla varsa küçük çocuklarıyla birlikte koruma altına alındıkları yataklı kurumlardır. Buralarda sosyal çalışmacılar, psikologlar görev yaparlar ve aile içindeki sorun çözüldüğü zaman kadın tekrar evine döner ya da kadını için yeni bir yaşama ve çalışma düzeni kurulur.

Eşlerinden ya da yakınlarındaki diğer erkeklerden şiddet gören kadınların geçici olarak barındırıldıkları yataklı kuruluşların genel adı sığınmaevidir. Daha çok belediyeler ya da STÖ'ler tarafından açılan bu tür kuruluşlarda sığınmaevi kavramı kullanılmaktadır. Bakanlığın “kadın konukevleri” ile “sığınmaevleri” arasında görev ve işlev bakımından bir fark yoktur. Almanca’da “Frauenhaus” denmektedir ki Türkçe karşılığı “kadınlarevi”dir.

Bakanlığın kurulmasıyla SHÇEK bünyesinde bulunan toplam 52 kadın konukevi bu genel müdürlüğün bünyesine alınmıştır. Bakanlığın kurulmasından sonra bir kadın konukevi daha açılarak (Kuruluş: 01.11.2011) sayı 53’e yükseltilmiştir. Hepsini yatılı olan kadın konukevlerinin toplam yatak kapasitesi 1182’dir (31.12.2011). Bu kuruluşların adreslerinin gizli olması yapılan işin gereğidir ve sadece resmi makamlar tarafından bilinmektedir (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2011).

Kadın konukevleri dışında kadın danışma merkezleri ve buluşma merkezleri de düşünülebilir. Ancak genel müdürlüğe bağlı kadın danışma merkezi bulunmamaktadır. Kadınlara, çocuklara ve ailelere yönelik danışmanlık hizmetleri Bakanlığa bağlı il müdürlükleri bünyesinde yer alan aile danışma merkezleri ve toplum merkezlerinde verilmektedir. Kamuya ait, kadınların kendi aralarında bir araya gelerek görüştükleri, zaman geçirdikleri kadın buluşma merkezleri bulunmamaktadır. Bunlar daha çok belediyeler bünyesinde yer almaktadır.

Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü

Sosyal devletin bir gereği olarak geçici ya da sürekli gelirden yoksun ve yoksul yurttaşlarımıza ayni ve nakdi yardım sağlamak amacıyla kurulmuş bir genel müdürlüktür. Sosyal yardım, biliyorsunuz, kredi gibi bir süre sonra geri istenen ya da prim gibi kişinin gelirlerinden düzenli olarak kesilen paralar karşılığında verilen bir para değildir. Karşılıksız ödenen paradır. Hiçbir zaman geri istenmez.

Sosyal yardımlar çeşitli kategorilerde sağlanmaktadır. Yardımlar aile, sağlık, eğitim, özürü yardımcılarıyla özel amaçlı yardımlar olmak üzere beş ayrı kategoride sınıflandırılmışlardır.

Aile yardımları olarak ailelere gıda, yakacak ve barınma yardımları sağlanmaktadır.

Sağlık yardımları olarak tedavi giderleri karşılanmakta ve şartlı nakit transferleri adıyla belirli koşullar altında olan yurttaşlara sosyal yardımlar yapılmaktadır. Örneğin, ailede anne adaylarına ya da annelere karınlarındaki bebeklerinin ya da altı yaşın-dan küçük çocukları ile kendi sağlıkları için yapılan parasal yardımlardır. Bu ödemeler doğrudan anneye yapılmaktadır.

Eğitim yardımları olarak, okuyan çocuklar için verilen eğitim materyali yardımları, taşınabilir eğitim desteği, yükseköğrenim bursu, engelli gençlerin ya da özel eğitime gerek duyulan çocuklar ve gençlerin eğitimi için kendilerini evle okul arasında taşımaya ayrıl原因ardımlar sayılabilir. Bir de yoksul ailelerin çocuklarının eğitim masraflarına katkı vermek için doğrudan annelere verilen şartlı nakit transferi yardımları vardır.

Engelli yardımları kategorisine, sosyal güvencesi olmayan özürü yurttaşlarımıza topluma uyumları için sağlanan her türlü ayni ve nakdi yardımlar girmektedir.

Özel amaçlı yardımlar da doğal afet, terör, yangın, sel gibi özel durumlarda mağdur olan yurttaşlarımıza belirli süreler için verilen ayni ve nakdi yardımlardır. Bunun gibi yoksul yurttaşlarımızın karınlarının doyurulması için açılan aşevleri de bu kategoriye girmektedir.

Bu sosyal yardım hizmetleri il ve ilçelerde kurulan sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları aracılığıyla verilmektedir. Bunların sayısı 973’tür. Bu vakıflar, 1986 tarihli ve 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu’na uygun olarak kurulur ve hizmet verirler. Bu yasa çerçevesinde oluşturulan fondan, gene bu yasa çerçevesinde

SOSYAL HİZMET VE KURULUŞLARI-4. HAFTA DERS NOTU

belirlenmiş kurallara göre sosyal yardım dağıtırlar. Vakıfların karar organı, her vakfın genel yönetimini yapan müteveli heyetlerdir. Bunlar, illerde valilerin, ilçelerde kaymakamların başkanlığında toplanırlar. İl vakıflarının müteveli heyetleri, valinin başkanlığında belediye başkanı, defterdar, il milli eğitim müdürü, il sağlık müdürü, il tarım müdürü, il sosyal hizmetler ve çocuk esirgeme kurumu müdürü, il müftüsü, bir köy muhtarı, bir mahalle muhtarı, 3294 sayılı kanunda belirtilen amaçlara yönelik etkinliklerde bulunan iki sivil toplum örgütü temsilcisi ve iki hayırsever yurttaştan oluşmaktadır. İlçe vakıflarının müteveli heyetleri de kaymakamın başkanlığında, belediye başkanı, mal müdürü, ilçe milli eğitim müdürü, sağlık bakanlığının ilçe üst görevlisi, varsa ilçe tarım müdürü, ilçe müftüsü, bir köy muhtarı, bir mahalle muhtarı ve kanunda belirtilen amaçlara yönelik etkinlikte bulunan bir sivil toplum örgütü ve iki hayırsever yurttaştan oluşmaktadır.

Şehit Yakınları ve Gaziler Genel Müdürlüğü

Şehit Yakınları ve Gaziler Genel Müdürlüğü şehitlerimizin anılarının yaşatılması, şehit yakınları ile gazilerin ekonomik ve sosyal her türlü mağduriyet ve yoksunluklarını gidermek amacıyla ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesine önayak olmak, bunu koordine etmek; şehit yakınları ile gazilere yönelik sosyal hizmet ve yardım etkinliklerini yürütmek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak olarak belirlenmiştir. Bu temel amaca ek olarak;

- Şehit ve gazi çocuklarının eğitimlerini sürdürebilmeleri için ilgili kurum ve kuruluşlar ile gönüllü kişi ve kuruluşların desteğini sağlamak ve bu amacı gerçekleştirmek,
- Şehit yakınları ve gazilerin ekonomik, sosyal ve kültürel bakımdan desteklenmesi ve toplumla uyum içinde yaşamaları amacıyla çalışmalar yürütmek, bu konuda toplumsal duyarlılığı güçlendirici etkinlikler yapmak,
- Gazilerin toplumsal yaşama uyumları, tedavi gereksinimlerinin karşılanması, istihdam sorunlarının çözülmesi ve sosyal güvenlik haklarının geliştirilmesi amacıyla çalışmalar yürütmek,
- Şehit ve gazi yakınları arasında iletişimi sağlamak, artırmak ve dayanışmayı güçlendirmek, Şehit yakınları ve gazilere yönelik yardım kampanyalarına ilişkin usul ve esasları belirlemek, istismar amaçlı girişimlere karşı ilgili kurum ve kuruluşlarla iş birliği içinde her türlü önlemi almak görevleride bulunmaktadır.

Yine bu daire başkanlığının görevleri arasında, şehitlere toplumun gösterdiği saygı ve değer korunması ve artırılması, gazilerimizin toplumda gereken değeri ve saygıyı görmeleri, ekonomik, sosyal ve psikolojik sorunlarına eğilinmesi, bu sorunların giderilmesi için devlet olarak çareler aranması ve uygulanması gibi çalışmalar da sayılabilir.

Diğer Kamu Kurumlarına Bağlı Olan Sosyal Hizmet Kuruluşları

Kamu elindeki sosyal hizmet kuruluşlarının temel örgütü Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığıdır. Ancak bu bakanlık dışında da birçok kamu kurumu sosyal hizmet kuruluşlarına sahiptir. Örneğin Ziraat Bankası gibi kamusal bankalara bağlı personelin çocukları için açılan kreşler, T.C. Emekli Sandığı bünyesinde bulunan yaşlı bakım merkezleri (huzurevleri), birçok kamu kuruluşunun eğitim ve dinlenme tesisleri birer sosyal hizmet kuruluşu olarak görülmelidir.

YEREL YÖNETİMLERE AİT SOSYAL HİZMET KURULUŞLARI

Merkezi yönetimler tarafından yürütülen birçok sosyal hizmet uygulaması, özellikle büyükşehir belediyeleri ve kapsamlarında yer alan belediyelerce de yürütülmektedir. Belediyelere bütün bu sosyal görevler 5393 sayılı Belediye Kanunu ile sağlanmış; yasanın üçüncü bölümünde Belediyenin Görev, Yetki ve Sorumlulukları başlığı altında yer alan, belediyenin görev ve sorumluluklarını düzenleyen 14. maddesi ile verilmiştir. Benzer sosyal hizmetler 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nda da yer almaktadır. Yoksul kentteşlere (yurttaşlara), özürllülere sosyal yardımlar olduğu kadar, kentte yaşayanların kentsel ve toplumsal bütünleşmelerini sağlayacak her türlü sosyal hizmet, görev olarak belediyelere verilmiştir.

ÖZEL GİRİŞİME AİT SOSYAL HİZMET KURULUŞLARI

Özel girişim de yapısı gereği, gelir getirici sosyal hizmetlerin yürütülmesinde işlev üstlenmektedir. Örneğin, özel huzurevleri, yaşlılar ve diğer bakıma muhtaç olanlar için özel bakımevleri, kreşler, gündüzlü bakım merkezleri, öğrenciler için etüd merkezleri, engelli rehabilitasyon merkezleri, öğrenci yurtları gibi. Bunların sayıları yıldan yıla değişmekle birlikte, kentsel yoğunlaşmanın artmasıyla sayılarında artış ve niteliklerinde sürekli gelişme ve iyileşme görülmektedir. Özel girişimin sosyal hizmet kuruluşları içindeki payı hızla artmaktadır. Örneğin, sayıları tüm ülkede hızla artan özürllü ve engelliler için özel rehabilitasyon merkezleri bunun örneğidir. Bugün hemen hemen tüm illerimiz ve ilçelerimizde özel rehabilitasyon merkezleri bulunmaktadır. Bunun gibi, kreşler, öğrenci etüd merkezleri, huzurevleri, öğrenci yurtlarının sayıları da giderek artmakta ve büyük bir hizmet boşluğu bu sayede doldurulmaktadır.

SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİNE AİT SOSYAL HİZMET KURULUŞLARI

Sivil toplum örgütleri, yani dernekler ve vakıflar da sosyal hizmet kuruluşlarına sahiptirler. Bunların en büyük özelliği kâr amacı olmayan örgütler ve kuruluşlar olmalarıdır. Vakıf ve dernek yönetimleri tarafından açılırlar ve işletilirler.

SOSYAL HİZMET VE KURULUŞLARI-4. HAFTA DERS NOTU

Bunların Türkiye çapında ünyapmış olanlarından birkaç örnek vermek gerekirse: Zihinsel Yetersiz Çocukları Yetiştirme ve Koruma Vakfı (ZİÇEV) (1982, Ankara): Bu bir sivil toplum örgütüdür (STÖ). Bu vakfa ait çok sayıda “eğitim ve rehabilitasyon merkezleri” ile “eğitim merkezleri” vardır. Bunlar sosyal hizmet kuruluşları, bir başka deyişle sivil toplum kuruluşlarıdır (STK). Türkiye Güçsüzler ve Kimsesizlere Yardım Vakfı (1986, Ankara): Sosyal hizmet kuruluşları olarak bu STÖ’ye ait çeşitlikentlerde ve ilçelerde yaşlı köşkleri (huzurevi), bir kız öğrenci yurdu bulunmaktadır.

Türkiye Özürlüler Eğitim ve Dayanışma Vakfı (ÖZEV): Bu vakfa ait çeşitli eğitim hizmetleri, eğitim ve rehabilitasyon merkezleri vardır (1994, Ankara). Lösemili Çocuklar Vakfı (LÖSEV) da bir STÖ’dür (1998, Ankara). Bu STÖ tarafından açılmış, kendisine bağlı ve kâr amacı gütmeyen çalıştırılan birkaç STK’ları bulunmaktadır. LÖSANTE (Lösemili Çocuklar Hastanesi), Lösemili Çocuklar Okulu, Lösemili Çocuklar Köyü gibi. Bunlar gibi, çeşitli illerimizde, gereksinim içindeki çocuklara, yaşlılara, engellilere, kadınlara vb. yönelik olarak daha birçok vakıfa ve derneğe ait sosyal hizmet kuruluşları bulunmaktadır. Ayrıca birçok STÖ, kendi gönüllü güçleri ya da vakıf işletmeleri eliyle kaynaklarını, lise ve üniversite öğrencilerine burs, yoksullara yiyecek, giyecek gibi aynı (mal olarak) ve nakdi (para olarak) sosyal yardım dağıtımında; engellilere tekerlekli sandalye dağıtımında kullanmaktadır.

SOSYAL GÜVENLİK PROGRAMI-SOSYAL HİZMET VE KURULUŞLARI DERSİ SOSYAL HİZMETTE KURAMLAR VE YAKLAŞIMLAR

1. ve 2. HAFTA

SOSYAL HİZMETTE KURAMLAR VE YAKLAŞIMLAR

Diğer disiplinlerde olduğu gibi sosyal hizmette de kullanılan birçok kuram, yaklaşım ve model bulunmaktadır. Bu kuram, yaklaşım ve modeller sosyal hizmet uzmanlarına uygulamalarını gerçekleştirirken yardımcı olur ve sosyal hizmet disiplininin bilgi temelini gelişmesine de katkı sağlar.

Kuram, yaklaşım ve modeller sosyal hizmet uzmanlarına değişik şekillerde fayda sağlar. Sosyal hizmetin görev ve amaçlarını; sosyal hizmetin toplum içindeki yerini anlamaları ve açıklamalarına yardımcı olur. Uygulama teorileri kapsamında ise kuramlar, modeller ve yaklaşımlar sosyal hizmet uygulamasının nasıl yapılacağına dair rehberlik eder. Son olarak ise kuram, model ve yaklaşımlar sosyal hizmetin yararlanıcıları olan müracaatçıların psikolojik ve sosyal dünyasına dair bilgiler sağlar.

Sosyal hizmette kuramlar; olayların veya durumların neden ortaya çıktığına dair kanıtlanabilir açıklamalar sunar. Modeller ise sistematik bir şekilde belirli bir eylemin nasıl yapılacağına dair yol haritası sunar. Belirli bir konu veya olay için kavramsallaştırma yollarını ise bakış açısı gösterir. Örneğin sistem kuramına göre uygulama yapan bir sosyal hizmet uzmanı feminist bakış açısına sahip ise aile sisteminde kadını güçlendirmeye yönelik müdahalelerle ailenin sorunlarına çözüm getirmeye çabalar. Bu bağlamda sosyal hizmet kuramlarını sosyal hizmetin ne olduğunu açıklayanlar, sosyal hizmetin nasıl işlediğini açıklayanlar ve müracaatçının dünyasını açıklayanlar olarak sınıflandırmak da mümkündür.

**SOSYAL GÜVENLİK PROGRAMI-SOSYAL HİZMET VE
KURULUŞLARI DERSİ SOSYAL HİZMETTE KURAMLAR VE
YAKLAŞIMLAR
1. ve 2. HAFTA**

Sistem Kuramı

Sistem kuramının sosyal hizmette kullanımının öncüsü teorik biyolog Ludwig von Bertalanffy'dir. Bertalanffy, kendi zamanında kullanılan ve canlı organizmaların yaşamlarını ve gelişimlerini açıklayan neden-sonuç teorilerinin eksikliğini görmüştür. Sistem kuramının en temelinde yaşam içindeki sistemlere bir bütün olarak bakmak ve sistemlerin diğer sistemlerle olan etkileşimlerinin incelenmesi bulunmaktadır. **Sosyal hizmette sistem kuramının temel odağı insanların çevreleri ile nasıl etkileşime girdikleridir.** İnsanın kendisi alt sistemlerden oluşan biyolojik bir sistemdir. İnsanın üreme, dolaşım, sindirim gibi alt sistemleri bulunmaktadır. Bunun yanı sıra insan aynı zamanda kendi içinde sosyal bir sistemdir ve çevresindeki diğer sistemlerle, insanlarla sürekli etkileşime girer. Örneğin sistem kuramı, insanın aile sistemi ile etkileşiminden doğan özellikleri veya sorunları inceler. Dahası insan aile sistemi dışında daha büyük sistemlerle de etkileşim içindedir. Bu sistemler çalışma yaşamı, mahalle, şehir, ülke veya genel olarak tüm toplum olarak görülebilir. Sistem kuramına göre bireyin yaşadığı sorunlar temelde bireyin diğer sistemlerle kesişme noktasında yaşanan sıkıntılardan kaynaklanır. Örneğin aile sistemi içinde sorunlar yaşayan bir birey, okul sistemi içinde de sorunlar yaşayabilir. Bu bireyin aile ve okul sistemleri ile etkileşim noktalarında sıkıntılar vardır.

Ekolojik Yaklaşım

Carel B. Germain, vaka çalışmasında ekolojik metaforları ilk kez kullanmıştır. Sosyal hizmetin tarihsel gelişimi içinde sözü geçen 'çevresi içinde birey' kavramı, kişinin içsel süreçleri ve ailenin arasındaki etkileşimlerden öteye geçememiştir.

**SOSYAL GÜVENLİK PROGRAMI-SOSYAL HİZMET VE
KURULUŞLARI DERSİ SOSYAL HİZMETTE KURAMLAR VE
YAKLAŞIMLAR
1. ve 2. HAFTA**

Bireyin fiziksel, sosyal ve kültürel çevresine ve bunların arasındaki ilişkilere yeterince değinilmemiştir. Çevre ile ilgili kavramların ve kültürün olmayışı ve çevrenin insan gelişimi ve işlevselliğini nasıl etkilediğinin bilinmemesi üzerine ekolojik yaklaşım ortaya çıkmıştır denilebilir.

Ekolojik yaklaşıma göre bireyin sadece aile üyeleri, akrabaları, iş ortamı veya komşuları hakkındaki bilgiler sosyal hizmet çalışması için yeterli değildir. Bireyin fiziksel ve sosyal çevresi ve kişinin bu çevrelerdeki etkileşimlerinin de mutlaka bilinmesi gerekir.

Ekolojik yaklaşıma göre insanı ve çevresini birbirinden ayırmayan bir bütün olarak görmek gerekir. Hem kişi hem de çevre ancak birbirleri arasında olan ilişkiye göre anlamlandırılabilir. Kişi ve çevre durmaksızın birbirini etkileyen iki olgudur. Bu nedenle kişi ve çevre arasında bir uyum olması gerekir.

Güçlendirme Yaklaşımı

Sosyal hizmetin tarihsel sürecinde odaklanılan konular patolojiyi bulma, eksiklikleri tanımlama ve müracaatçıların işlevsizlik durumları olmuştur. Genel bakış açısı eksiklikleri, hastalıkları veya sorunları bulmak ve bunları düzeltmeye çalışmaktır. Bu eğilimin nedenleri arasında Freud'un kuramlarının insan davranışlarını analiz etmede kullanılan temel kuram olması bulunmaktadır. Fakat bu kuram içerisinde insanların güçlü yanlarını tanımlayabilecek kavramlara pek rastlanmaz. Sosyal hizmet zaman içinde bu eğilimden çıkarak sistem kuramı, ekolojik yaklaşım ve güçlendirme yaklaşımı gibi daha olumlu çalışma anlayışına sahip modellere geçmiştir.

SOSYAL GÜVENLİK PROGRAMI-SOSYAL HİZMET VE KURULUŞLARI DERSİ SOSYAL HİZMETTE KURAMLAR VE YAKLAŞIMLAR

1. ve 2. HAFTA

Temellerinde hizmet, insan onuru ve değeri, sosyal adalet gibi değerlere sahip olan sosyal hizmetin ana amacı insanların iyilik hallerini sağlamak ve onların bir bütün olarak (biyolojik-psikolojik-sosyal) işlevsel varlıklar olmalarına yardım etmektir. Sosyal hizmet bu amaca hizmet ederken karşısındaki müracaatçı için değil, müracaatçı ile beraber çalışır. Bu nedenle müracaatçı değerlendirilirken güçlü yönleri, yetenek ve becerilerine odaklanmak esastır. Güçlendirme yaklaşımı da tam olarak bu ilkeler üzerine kurulmuş olan bir çalışma anlayışıdır.

Güçlendirme yaklaşımı aslında ekolojik bir bakış açısına sahip olan bir yaklaşımdır.

Genel olarak insanların çevreleri ve yaşamlarına etki eden çoklu etkenlere odaklanır. Bu yaklaşım bireylerin sınırlılıkları veya zayıf yönleri yerine potansiyellerine, güçlü yönlerine, ilgi alanlarına, yetenek ve becerilerine odaklanır. Bireylerin güçlü oldukları beceri ve alanların belirlenmesi ve bu alanların daha fazla güçlendirilmesi prensibiyle çalışır.

Görev Odaklı Yaklaşım

Bir sorun veya durum tartışıldıktan sonra müracaatçılar, bu noktadan sonra ne yapacaklarının farkına varırlar ama eyleme geçemeyebilirler. Bu yaklaşım müracaatçılara harekete geçmeleri ve ne yapacaklarına dair plan oluşturmalarında yardımcı olur. Sosyal hizmet uzmanı ve müracaatçı birlikte açık, net ve anlaşılır bir eylem planı yaparlar. Bu plan kapsamında yapılacakların belirli bir zaman sınırı vardır. Bu şekilde müracaatçıların motivasyonu da artırılmış olur. Sosyal hizmet uzmanı bu yaklaşımı uygularken müracaatçısını çok yakından takip etmeli ve eylemleri denetlemelidir.

SOSYAL GÜVENLİK PROGRAMI-SOSYAL HİZMET VE KURULUŞLARI DERSİ SOSYAL HİZMETTE KURAMLAR VE YAKLAŞIMLAR

1. ve 2. HAFTA

Bu yaklaşımın temel varsayımı insanların herhangi bir şekilde sorunu çözmeye yönelik bir eylem gerçekleştirdiklerinde değişeceklerine olan inançtır.

Müracaatçı, sosyal hizmet uzmanı ile oluşturduğu plandaki eylemleri görev olarak görür ve yerine getirdikçe kendine olan güveni tazelenir.

Bu yaklaşım kaynak yoksunluğu nedeniyle yaşadıkları sorunlarla idare etmeye çalışan ve gönülsüz müracaatçılar üzerinde oldukça faydalıdır.

Ders Notu Oluşturulurken Yararlanılan Kaynaklar

Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları

İstanbul Üniversitesi Açık Ve Uzaktan Eğitim Fakültesi

**SOSYAL GÜVENLİK PROGRAMI-SOSYAL HİZMET VE
KURULUŞLARI DERSİ SOSYAL HİZMETTE
KURAMLAR VE YAKLAŞIMLAR
1. ve 2. HAFTA**

Sosyal Hizmetin Özellikleri

Sosyal hizmetin kapsamını ve niteliğini anlayabilmek için sosyal hizmetin özelliklerinin ne olduğunu iyi anlamak gerekmektedir. Sosyal hizmet insanı merkeze alarak ailesi ve çevresi ile olan ilişkileri iyileştirmeye çalışmaktadır. Bunu yaparken de uygun politikaları belirlemekte ve uygulamaktadır (Pincus ve Minahan, 1973, s.33).

Sosyal hizmetlerin özelliklerini aşağıdaki gibi sıralayabiliriz (Taştekil, s.43-44; Berkün, 2010, s.102; Dilik, 1972, s.80-83; Hamilton, 1947; Kut, 1988, s.15; Cılga, 2004);

- Sosyal Hizmet Psikiyatri ile İlişkilidir

Sosyal hizmette insanları anlamak, sorunların çözümünde ilk aşamayı oluşturmaktadır. Bu nedenle, sosyal hizmet psikiyatri ile yakından ilişkilidir. Sosyal hizmet bireylerin sadece fiziksel sorunlarıyla değil aynı zamanda psikolojik problemleriyle de ilgilenmektedir ve çözüm yolları geliştirmektedir.

- Sosyal Hizmet İnsan Merkezlidir

Sosyal hizmet, insanı merkeze alıp, insanın çevresi ile etkileşimini bütüncül yaklaşımla incelemektedir.

- Sosyal Hizmet Karar Almada Yardımcı Olur

Sosyal hizmet, bireylerin grup içindeki etkinliklerini artırmayı sağlamaktadır. Ayrıca, insanların özgür şekilde karar almalarına yardımcı olmaktadır. Ayrıca, yaşamına dair alacakları kararlarda cesaret sağlamaktadır.

SOSYAL GÜVENLİK PROGRAMI-SOSYAL HİZMET VE KURULUŞLARI DERSİ SOSYAL HİZMETTE KURAMLAR VE YAKLAŞIMLAR

1. ve 2. HAFTA

- Sosyal Hizmet İnsan Haklarına Önem Verir

Sosyal hizmetin başka bir özelliği, bireylerin yaşadığı toplumdaki imkânları, bireylerin lehine çevirmektir. İnsan haklarına önem vermek ve garantörlüğünü sağlamaktadır.

- Sosyal Hizmet İnsanların Yeteneklerini Harekete Geçirmektedir

Sosyal hizmet, insanların, sahip oldukları yetenekleri ve güçleri kullanabilmelerine ortam sağlamaktadır. Aynı zamanda, topluluk halinde sorun oluşturmadan yaşamayı ve topluluk halinde yaşam koşullarını iyileştirmektedir.

- Sosyal Hizmet Aileye Manevi Destek Olmaktadır

Aile insanın davranışlarını belirlemede, geliştirmede ve psikolojik gelişimini tamamlamada önemli rol oynamaktadır. Ama bazı durumlarda ailede meydana gelen problemler, aile bireylerini olumsuz yönde etkilemektedir. Sosyal hizmet, ailenin temelini şekillendiren unsurları tespit eder ve meydana gelen problemleri çözmek için çalışır.

- Sosyal Hizmet Aileye Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Destek Olmaktadır

Bireyde, ailede ve toplumda meydana gelen sosyal, kültürel ve ekonomik sorunların çözümünde ise devletin finans kaynakları önemli rol oynamaktadır. Ancak, bu kamu kaynaklarının verimli ve etkin kullanımı önemlidir. Aynı zamanda, devletin gücünü, birey, aile ve toplumda meydana gelen ya da gelebilecek sorunları etkili çözmede ve ya engellemede kullanmaktadır.

SOSYAL GÜVENLİK PROGRAMI-SOSYAL HİZMET VE KURULUŞLARI DERSİ SOSYAL HİZMETTE KURAMLAR VE YAKLAŞIMLAR

1. ve 2. HAFTA

- Sosyal Hizmet Sorunu Tespit Eder ve Çözüm Önerileri Sunar

Sosyal hizmet, sorunun kaynağını tespit ederek bu kaynağın bir daha ortaya çıkmaması için büyük çaba sarf eder. Buna dönük olarak da bireylerin, ailelerin ve toplumun sosyal ve ekonomik problemlerin ortaya çıkmamasına yönelik olarak planlar ve programlar sunmaktadır.

- Sosyal Hizmet Çeşitli Aşamalardan Oluşmaktadır

Sosyal hizmet bu bağlamda genel olarak üç süreçten meydana gelmektedir. Birincisi, sorunlu hastanın durumunu tespit etmek, ikincisi, birden fazla bireyle aynı anda görüşmek, son olarak, grup halinde hareket etmek süreçleridir. Sosyal hizmet sürecinde, sorunları tespit ederken yüz yüze görüşmeler ve bilgi alışverişleri (bireylerdeki, ailelerdeki ve toplumlardaki) önemlidir.

- Sosyal Hizmet Devlet Tarafından Yerine Getirilir

Sosyal hizmet insanların devletle olan dayanışmasını geliştirir ve insanlara yardım etmede başrol oynar. Devlet, bakıma muhtaç kişi, yoksul, bağımlı vb. durumdaki bireylere destek olur ve gerekli argümanlarla yardım yapar. Aynı zamanda, devlet, kamu kaynaklarını adil paylaşım ile çözme yoluna gitmektedir.

- Sosyal Hizmet Kapsamlı Politikalar Geliştirir

Sosyal hizmet uygulamaları yürüttükleri faaliyetlerde kar amacı gütmeyen gerçekleştirmektedir. Sosyal hizmet kapsamında, sorunları çözmek veya doğacak olumsuzlukları engellemek için sadece gönüllü yardım eden insanların çabaları değil aynı zamanda, kurumsal temelli devlet ve sivil toplum örgütleri tarafından da sosyal hizmet politikaları geliştirilmektedir.

SOSYAL GÜVENLİK PROGRAMI-SOSYAL HİZMET VE KURULUŞLARI DERSİ SOSYAL HİZMETTE KURAMLAR VE YAKLAŞIMLAR

1. ve 2. HAFTA

- Sosyal Hizmet Sosyo-Ekonomik Sorunları Ortadan Kaldırır ve Rehabilite Eder

Genellikle sosyal hizmet ile sosyal güvenlik birbirleri ile karıştırılmaktadır. Sosyal güvenlik, tehlike arz eden durumlara karşı önleyici niteliğe sahipken, sosyal hizmetler sosyo-ekonomik problemlere karşı koruyucu, iyileştirici ve rehabilite edici bir işlevi yerine getirmektedir.

- Sosyal Hizmet Çeşitli Kuruluşlardan Yararlanmaktadır

Sosyal hizmetler problemleri olan birey ya da grupların sorunları çözüme kavuştururken diğer insanlardan, eğitim kurumlarından ve sağlık kuruluşlarından yararlanmaktadır. Normalde, bireylerin kendi başlarına bağımsız bir şekilde hareket etmeleri beklenir. Ancak, birey ya da gruplar problemleri çözülene kadar sosyal hizmet kuruluşları tarafından yardım ve destek sağlanmaktadır.

- Sosyal Hizmet Önleyici Faaliyetler Yürütür

Sosyal hizmet normalde, dezavantaja sahip birey ya da gruplara yönelik, rehabilite edici iyileştirme faaliyetleri yürütmektedir. Ancak herhangi bir sosyo-ekonomik soruna sahip olmayan bireylere de hayatlarında problem yaşamamaları için faaliyet yürütmektedir.

Bakıma muhtaç insanlara, yoksullara şiddet mağdur kadınlara vb. problemlere sahip kişilere uygulanacak olan sosyal hizmet politikaları kişisel karar ve istekler çerçevesinde değil ilgili kuruluşlar tarafından gereken şekilde sunulmaktadır.

Özetle, sosyal hizmet faaliyetleri kapsamında; bireylerin, ailelerin ve grupların yaşam standartlarını yükseltmek için çalışmalar yapılmaktadır. Bu faaliyetler, kurumsal çatı altında, devlet finansmanı kapsamında yürütülmektedir (Dilik,

SOSYAL GÜVENLİK PROGRAMI-SOSYAL HİZMET VE KURULUŞLARI DERSİ SOSYAL HİZMETTE KURAMLAR VE YAKLAŞIMLAR

1. ve 2. HAFTA

1980, s.74). Dolayısıyla, sosyal hizmetten yararlanan kişilerin ücret ödemesi söz konusu değildir.

Sosyal Hizmetin Amaçları

Sosyal hizmetin amacı, insanların kapasitelerini, yeteneklerini geliştirmelerini, yaşamlarını zenginleştirmelerini yani hayat kalitelerini yükseltmelerini sağlamak ve asosyallik gibi değişik sosyal risklerin ortaya çıkmasını önlemektir.

Sosyal hizmet mesleği, sorun çözmeye ve olumlu değişime yani gelişime odaklanmıştır. Buna bağlı olarak sosyal hizmet uzmanları, hizmet verdikleri bireylerin, ailelerin ve toplulukların yaşamlarındaki değişimi sağlayan elemanlar veya sosyal yöneticilerdir.

Sosyal hizmet bir değer, kuram ve uygulama sistemidir. Sosyal hizmetin değerleri, mesleğin ulusal ve uluslararası ahlak kurallarını temsil etmektedir.

Zastrow (1999) sosyal hizmet/sosyal çalışmanın amaçlarını şu şekilde ortaya koymaktadır:

1. Sosyal hizmet uzmanları; insanların sorun çözme, sorunlarla baş etme ve gelişimsel kapasitelerini artırmak kapsamında, “çevresi içinde birey” kavramını kullanır. Bu uygulama düzeyinde sosyal hizmet uygulamasının temel odağıdır. Bu odak, çerçevesinde sosyal hizmet uzmanı muktadir kılıcı rolünü üstlenir. Ayrıca

SOSYAL GÜVENLİK PROGRAMI-SOSYAL HİZMET VE KURULUŞLARI DERSİ SOSYAL HİZMETTE KURAMLAR VE YAKLAŞIMLAR

1. ve 2. HAFTA

bu rol sosyal çalışmacının kendi sorunlarını tam olarak çözemeyenler ve gereksinimlerini karşılayamayanlar için danışman, eğitmen, bakım verici ve davranış değiştirici olarak destekleyici hizmetler sunmasını gerektirir.

2. İnsanlara, kaynak, hizmet ve fırsat sağlayan sistemler ile insanları bağlantılandırmak kapsamında sosyal hizmet uzmanı yine çevresi içinde birey kavramını kullanır ve bu uygulama düzeyinde odak; bireyler ve bireylerin etkileşimde olduğu sistemler üzerinedir. Bu odakla sosyal çalışmacı, bağlantı kurucu hizmetler sunar.

3. Sosyal çalışmacılar sistemlerin etkili ve insancıl olarak işlev görmesini sağlamak kapsamında çevresi içinde birey odağını korur ve sosyal çalışma uygulamasının odağı, insanların etkileşimde bulunduğu sistemler üzerinedir. Bu düzeyde sosyal çalışmacının üstleneceği rol; savunuculuk rolüdür. Bu role ilave olarak program geliştirici, süpervizör, koordinatör, danışman rollerini de üstlenir.

4. Sosyal politikanın geliştirilmesine ve ilerletilmesine katkı vermek kapsamında, sistemlerin etkili ve insancıl çalışmasını geliştirmek amacıyla olduğu gibi sosyal çalışma uygulamasının odağı insanların etkileşimde olduğu sistemler üzerinedir. Üçüncü amaç ile dördüncüsü arasında farklılık vardır; üçüncü amaç hali hazırdaki kaynakların insanlara hizmet vermesi ile ilgilidir. Dördüncü amaç ise bu kaynakların temelini oluşturan sosyal politikalar ve statüler ile ilgilidir. Bu düzeyde ana roller planlayıcı ve politika geliştiricidir. Bu roller kapsamında sosyal çalışmacılar etkisiz veya uygun olmayan politikalar yerine yeni statüler ve yeni politikalar oluşturmayı amaçlar.

SOSYAL GÜVENLİK PROGRAMI-SOSYAL HİZMET VE KURULUŞLARI DERSİ SOSYAL HİZMETTE KURAMLAR VE YAKLAŞIMLAR

1. ve 2.HAFTA

5. Risk altındaki grupları güçlendirmek ve sosyal ve ekonomik adaleti geliştirmek amacı kapsamında öncelikle risk altındaki grupları tanımlamak gereklidir. Risk altındaki gruplara kadınlar, yaşlılar, fiziksel ya da zihinsel engeli olanlar, yoksullar, AIDS’le yaşayan kişiler örnek olarak verilebilir. Sosyal adalet ve toplumun her üyesinin aynı temel haklara, korumaya, fırsata, yükümlülüklerle ve sosyal olanaklara sahip olduğu ideal koşullara işaret etmektedir. Ekonomik adalet ise toplumun her üyesinin maddi kaynaklara, gelire ve refaha ulaştığı ideal koşulları ifade etmektedir. Sosyal çalışmacılar, risk altındaki grupların koşullarını iyileştirmek ve geliştirmek suretiyle, kendi kişisel, kişilerarası, sosyo-ekonomik, siyasal güçlerini ve etkilerini artırmakla yükümlüdür. Güçlendirme odaklı sosyal çalışmacılar kaynakların ve gücün toplumdaki çeşitli gruplar arasında daha eşitlikçi dağılımı için çaba harcamaktadır.

6- Profesyonel bilgi ve becerileri geliştirmek ve test etmek amacı çerçevesinde, sosyal çalışmacılardan, sosyal çalışma uygulamasına bilgi ve becerileri ile katkı sağlamaları beklenmektedir. Bu beklenti, sosyal çalışmacıların kendi uygulamalarını ve hizmet verdiği program ve hizmetleri nesnel bir şekilde değerlendirmelerini zorunlu kılmaktadır. (Zastrow, 1999).

Ders Notu Oluşturulurken Yararlanılan Kaynaklar

Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları

İstanbul Üniversitesi Açık Ve Uzaktan Eğitim Fakültesi

